

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարեկան 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Գրքի տպում գրվում են միմյան իմացաբար առանձին.

Երեւան. Тифлисъ. Редакция „Мшакъ“.
Tiflis, Redaction „Mschak“.
Տէլէֆոն № 253.

ՄԵԼԻ

ՀԻՄՆԱԿԻՐ ԳԻՐԿՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առաջ օրերէն)
Յաղարարութիւնը ընդունվում է առանձին լիցիտով.
Յաղարարութիւնների համար վճարում են
իրաւաւորութիւնը բաժին 2 կոպեկ.
Տէլէֆոն № 253.

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նարեկի ազգայնականութիւնը.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Հայոց ներկայացումները Բագուում. Նամակ Մասկովից. Ներքին լուրեր. —ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր. —ՀԻՄՆԱԿԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ծառաւորութեան հանդէս. Բազմի յետերից.

ՇԱՐԺԱՎՈՐ ԱԶԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կովկասի ազգայնականութեան մի նշանաւոր մարդ, ինչպէս յայտնի է, դեռ շարունակում է աստանդակաւ կեանք վարել: Նա դեռ չէ հաստատել մշտական բնակութիւն և թափառում է տեղից տեղ, որովհետք արտաքին իր տնային կենդանութեան համար, որոնք և կազմում են նրա ամբողջ հարստութիւնը: Թափառականութիւնը չափազանց սկսել են համարել, որ նստակեց կեանքը և մշտական հաստատուն կեանքը ունեն մեծ առաւելութիւններ. Թափառականութեան անհաշիւ փոփոխութիւնները, նոր արհեստի և հողի մշակութեան մէջ անհմտութիւնը չէ թող տալիս, որ նրանք աւելի արագ կերպով փոխեն իրանց ներկայ տնտեսութիւնը և իրաւունքները:

Մենք լաւ գիտենք, որ մեր երկրի մի ընդարձակ տարածութիւն ամառային ընթացքում ենթարկվում է հարաւային արեգակի ուժեղ ազդեցութեան և անկարելի է դարձնում թէ՛ մարդկանց և թէ՛ տնային կենդանիների համար անապատներում և տափաստաններում ապրելը: Այդ տեղերի ազգայնականութիւնը որոնում է լեռնային շրջաններում հանգստութեան տեղ իր համար և թափառում էր անտառների համար: Բայց այդ պայմաններից դուրս էլ մնում են հազարաւոր մարդիկ, որոնք կարող էին արդէն հաստատուն բնակութիւն սկսել և չեն անում, որովհետք դեռ մի կերպ ապահովվում է նրանց հին կենցաղավարութեան եղանակը: Մինչդեռ կանոնաւոր կուլտուրական կեանքը պահանջում է, որ նստակեց

կեանքը տարածվի ամենուրեք և միայն իրեն բացառութիւն մնայ թափառականութիւնը: Բայց այդ պայմաններում, որ նա անհրաժեշտութիւն է մեր ներկայ պայմանների մէջ: Թափառականների նստակեց դառնալը միայն ժամանակի հարց է. նա պէտք է իրականութեան ստանալ հանգամանքների ազդեցութեան տակ: Սակայն ցանկալի է, որ նա շուտ իրականանար, որպէս զի թափառականութեան բերած վնասները թուլանան և երկիրը շուտով մտնի կանոնաւոր արհեստական կեանքի մէջ: Թափառականութեան հետ անբաժան և անքակտելի կապով աւարաւորութիւններ, անազնութիւններ և կենցաղավարական անկատարելութիւններ: Մի կողմից թափառականը անցնելով գիւղերի և գիւղական հողերի միջով, վնասում է գիւղական գիւղատնտեսութեան, որի առիթ տալով ցանքերի, այգիների և արոտների, միւս կողմից լինել, առիւթով լինելով մշտական տեղափոխութեան, չէ հարստացնում իր տունը ոչ մի կահ կարասիքով, ոչ մի բազմաբնակ գործիքով և աշխատում է ապրել միշտ թեթեւ, միշտ պատրաստ տեղից տեղ շարժվելու:

Թափառականների նստակեց շինելու խնդիրը ճանաչված է պաշտօնագէտ իւրեւ հերթական և անհրաժեշտ խնդիր, որ մշակվում է ներկայումս:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Նորեմբերի 15-ին Պետերբուրգում տօնվեց առաջ գրականութեան մէջ շատ յայտնի անուն հանած Ն. Միխայլովիչի գրական գործունեութեան քառասունամյա յոբելանսը: Այդ առիթով «Русск. Вѣд.» լրագիրը տուեց ի.

Տօնախմբութիւնը ընդունեց այնպիսի չափեր, որոնք մի անգամ էլ վկայեցին թէ որպիսի ժողովրդականութիւն է վայելում յոբելանսը: Միխայլովիչի գործունեութեան մէջ: Նա հասկանալի է: Միխայլովիչի քառասունամյա գրական գործունեութիւնը կրում է իր մէջ մի դարձանակի ամբողջութիւն: Այնպիսի հասկանալի է համարում Ն. Միխայլովիչի գրական գործունեութեան հանդէսը:

Նորեմբերի 15-ին Պետերբուրգում ևս սկսեցին հետեւել այդ գեղեցիկ օրինակին, տօնելով նոյնանուն հանդէսներ, որոնց նպատակն է զարգացնել մատուց սերունդի մէջ սէր դէպի ծառայողութիւնը: Առաջին այդպիսի հանդէսը տեղի ունեցաւ Պարզութեան 1898 թվ. ապրիլի 16-ին: Այդ նուճակ Ուրալի, Չերնիզով, Սկաւերինով և Զաքարյաններում, և այլն:

Հանդէսների նախաձեռնող և կառավարել են հանդիսանում հասարակութեան ինտելիգենտ անդամները՝ տեղական դպրոցների ուսուցիչներ: Նախաձեռնողը Ն. Միխայլովիչի 1898 թվ. ապրիլի 16-ին: Այդ նուճակ Ուրալի, Չերնիզով, Սկաւերինով և Զաքարյաններում, և այլն:

Հանդէսների ընդհանուր արկարար հետեւան է: Գարնանային մի գեղեցիկ օր հաւաքում են տեղական բոլոր դպրոցների աշակերտներին և աշակերտուհիներին, նոյնպէս և նրանց հասակակից ուրիշ երեխաներին, ու տանում դրանք ընդարձակ դուրս, կամ մի օր և բուլվար, ուր վաղորօք պատրաստված են յայտնի ըմպանութեամբ փոքրիկ ծառատունկեր: Այդտեղ երեխաներից առնւմ մէկը պէտք է մեծերի հակոգութեամբ և ղեկավարութեամբ մի-մի ծառ տնկէ.

սօցիոլոգիական, հրապարակախօսական և ընդհանրապէս յօգուածները սերտ կերպով կապված են միմեանց հետ և, չը նայած առարկաների և առիթների զանազանութեան, չը նայած նրանց բաժանող ժամանակին, ներկայացնում են մի գեղեցիկ ամբողջութիւն: Խոր մաքրակալական իդէալները փայլուն տաղանդի հետ միացած՝ ստեղծել են Միխայլովիչի մեր հրապարակախօսական և ընդհանրապէս գրականութեան մէջ: Միանալով զգացմունքների այն արտայայտութիւններին, որ ստացաւ յօբելանսը, մենք ևս տանք ցանկանում ենք նրան դեռ շատ երկար տարիների ընթացքում նոյն ոյժով շարունակել իր բեղմնաւոր գործունեութիւնը:

Միշտ մի առանձին ուրախութեամբ է մարդ արձանագրում այնպիսի գործիչների տօնախմբութիւնները: Արձագանք տալով առաջ գրականութեան մէջ տեղի ունեցող համեստ հանդէսներին, մենք շատ անգամ ենք առիթ ունեցել ասելու, որ դրանք թարմացող, դաստիարակող նշանակութիւն ունեն ժամանակակից սերունդի համար: Այսպիսի սակաւաթիւ ընտրեալները մէկն է և պ. Միխայլովիչի, և նրա յօբելանսական շնորհաւորութիւններին չենք կարող չը միացնել և մեր համեստ ձայնը:

Մենք ժամանակին յայտնեցինք, որ Կ. Պոլսի «Մասիս» կրթամտայն հանդէսը զարգացնում է: Այդ պատիւը երկար չը շարունակվեց և «Մասիս» նորից սկսել է հրատարակվել, դարձեալ Միքայել Շառաւանդեանի խմբագրութեամբ: Այս անգամ մենք մատնանք կանգնել մի հանգամանք, որ ցոյց է տալիս թէ ինչ պայմաններին մէջ է գործում թէ՛ ինչ ինչ խմբագիրը: «Մասիս» վերջին համարում տպված է հետեւեալ խմբագրական ծանուցումը.

«Մասիս»-ի արտօնատիրոջ պահանջով, մեր համարակիցը, Սարգիս Մանուկեան, այսուհետեւ չը պիտի կրնայ աշխատակցել մեզ:

Կարապետ Էֆ. Իւթիւճեանի, իբրեւ «Մասիս» արտօնատէր ըրած պահանջման մասին հարկադրված ենք յայտնելու, որ «Մասիս» արտօնատիրոջ կողմէ եղած սոյն պահանջում, իր և խմբագրութեան միջև եղած պայմանագրութեան արժանաւորութիւններուն հակառակ ըլլալով, մեզ կը վերապահենք մեր իրականացնելու պայմանագրութիւնը: Սակայն այս առթիւ չենք կրնար չը յայտնել մեր ամէնէն

խոր ցաւը, զոր կը զգանք մեր վաւերուն աշխատակցին բաժնուկներու համար, ցաւ մը զոր մեր ընթերցողներն ալ պիտի բաժնեն անշուշտ, քանի որ Անտոնեան, իր խանդոտ գրչով ամէնէն տար համակրութիւններէն մէկը արթնցողացած էր անոնց քով: «Մասիս» արտօնատիրոջ այս պահանջման հետեւեալով էր, որ պարտաւորված ենք ցրուել տալ Անտոնեանի մէկ ընդարձակ յօդուածը որ շարունակութիւնն էր 18-րդ թիւով հրատարակված «Մասիս» դերը մեր գրականութեան մէջ յօդուածին:

Վերջացնելէ առաջ հարկ կը տեսնենք ըսելու թէ Կարապետ Էֆ. Իւթիւճեանի այս պահանջման ծնունդ տուող պատճառն է Անտոնեանի «Գաւառ» յօդուածը, որ հրատարակվեցաւ «Մասիս» 16—17 միացեալ թիւերուն մէջ:

Որպէս զի ընթերցողը համար հասկանալի լինի այն տարբերակ ճշտելու, որի պատճառով «Մասիս» գրվել է իր լաւ աշխատակցից, պիտի ասենք, որ Կարապետ Էֆէնդի Իւթիւճեանը «Մասիս» սեփականատէրն է, այսինքն նրան է պատկանում հրատարակութեան իրաւունքը: Իւթիւճեան շատ տարբերակ ի վեր թողել է գրական ապագայը, ոչինչ չէ գրում և իր «Մասիս» տալիս է կապով. ուրեմն նա խմբագրական գործերի մէջ խառնվելու ոչ մի իրաւունք չունի: Բայց հիշատակեց Ֆէնդիկի հարկաւոր է համարել այժմ իր թաթը դնել խմբագրի ազատութեան վրա այն պատճառով, որ չէ բարեհաճել հաւանել երիտասարդ գրող Անտոնեանի մի յօդուածը, որի մէջ նա նկատել է հանրաժանութեան անհարգութիւններ: Կարապետ Էֆէնդիին դեռ իր հրապարակախօսական գործունեութեան ժամանակ սովորութիւն ունէր ոչ ոքին չը դիպել, թէկուզ և շատ հարկաւոր լինէր անիւ այդ բանը հասարակական տեսակետից: Կարապետ Էֆէնդիին անբան բարի տրամադրված մարդ էր, որ երբ իր ծանօթ Էֆէնդիներից մէկի տանը երեւոյ էր ծնվում, շտապում էր մօտաւորապէս այնպիսի աւետիք տալ հայոց ազգին. «Այս գիշեր Տ. Էֆէնդիին ամուսնիւր ազգայնէր մանչ մը ծնաւ»: Նա անա նա այդ տրամադրութեան ստորակէ մնում և դառամեալ հասակում, երբ գրող չէ, երբ իրականը չունի, ինչպէս յայտարարում է «Մասիս» խմբագրութիւնը, յետո դնել այս կամ այն յօդուածի վրա: Բայց հիշատակեց գրագէտին

կը լաւապէս անամ այս երկու օրինակներով:

Կարծում եմ, որ ամեն մի ընթերցող կը համաձայնվի, թէ որպիսի օգտակար դուրսդուցում է ներկայացնում երեխաների համար աղակալի հանդէսը: Նա զարգացնում է երեխաների մէջ սէր դէպի բնութիւնը ընդհանրապէս և մասնաւորապէս դէպի անտառը, սովորեցնում է նրանց տնկել և աճեցնել անտառը: Երեխան, իր ձեռքով տնկելով ծառը, բնականաբար հետաքրքրվում է նրա ապագայով, հսկում, պահպանում է նրան, կապվում է նրան: Դա հանդէսի, այսպէս ասած, բարոյական կողմն է, նրա կրթական նշանակութիւնը: Այժմ երկու խօսք նրա գործնական նշանակութեան մասին: Սթէ մի տեղ այդ եղանակով ամեն տարի գտնէ մի քանի հարիւր ծառեր միայն տնկվեն, դարձեալ անապատ երկիրը կը դառնայ բուսականութեամբ հարուստ մի անկիւն: Իսկ Կովկասի համար, ուր անտառների այնպիսի պակասութիւն է զգացվում, այդ սովորութիւնը շատ և շատ ցանկալի կը լինէր:

Օրինակ, Երևանի նահանգի Սուրբաշուի և Էջմիածնի գաւառներում, ուր անտառների կատարեալ բացակայութիւն է տիրում, այդ սովորութիւնը համար անապատ օգուտ կը բերէր: Բացի գործնական—նրբական կողմից, մեզանք առնւմ մէկը գիտէ, թէ որպիսի էական դեր է կատարում անտառը օդը մաքրելու և մեղմացնելու տեսակետից: Յիշեալ գաւառներում անտառների այն անտիճան մեծ կարիք է զգացվում, որ բնական անհրաժեշտութիւնը հասկացնել է ժողովրդին ծառատնկութեան օգուտը և այնտեղ ամեն մի գիւղացի, եթէ չունի այդի, գտնէ իր տան բակում մի քանի ծառ կը տնկի—թէ այդ արեգակի ճառագայթներից պայտպանվելու

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՇԱՐՏԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԻՒՏ

Պետերբուրգի Անտառային ընկերութեան վերջին նիստում այդ ընկերութեան նախագահ պ. Սարիխովիչը կարողացած զեկուցումը ծառատնկութեան տօնի մասին, առիթ տուեց մեզ մտածելու, թէ որքան ցանկալի կը լինէր պատուաստել այդ համակրելի և վերին աստիճանի օգտակար սովորութիւնը և մեզ ծոռ, Կովկասում, ուր անտառների պակասութիւնը տարեց տարի աւելի և աւելի զգալի է դառնում...

«Ծառատնկութեան հանդէս» պատմութիւնը դեռ շատ նոր է: Այդ սովորութեան սկիզբը զբղեց չ'ուրախային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներում 1874 թվ. Ներքապակ նահանգում, ժողովրդի անհոգութեան շնորհիւ, կոտորվել և ոչնչացել էին բոլոր անտառները: Կառավարութիւնը այդ վնասակար սովորութեան դէմ երկար բայց ապարդիւն մաքառումից յետոյ, վճեց ժողովրդական դպրոցների միջոցով զարգացնել ժողովրդի մէջ սէր դէպի անտառը, սովորեցնել նրան ինչպէս և աճեցնել անտառը, սովորեցնել նրան աւելի դիտակցօրէն վերաբերվել դէպի իր այդ հարստութիւնը, և այդ նպատակով պարտաւորեցրեց դպրոցներում տօնել մի նոր գործնական տօն, կամ, ինչպէս իրանք են անուանում, «ծառերի օրը», որի ժամանակ բոլոր դպրոցները պէտք է զբաղվեն ծառատնկութեամբ—տնկելով անտառներ կամ այգիներ: Այդպիսով սկիզբ դրվեց այդ գեղեցիկ սովորութեանը, որի

գոնէ յայտնի պիտի լինէր, որ այդպիսի միջոցը չէ կարող պատուաբեր լինել ամենից առաջ մի գրադէտի համար:

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳԻՌԻՄ

III

Նոյեմբերի 3-ին դերասանական խումբը խաղաց Գոգոլի «Բէկիզորը», հանդուցեալ ձեր-Աստուածատրեանի թարգմանութեամբ: Ուսաց անմահ հանձարի անթաղած երկը երբեք չի կորցնի իր հետաքրքրութիւնը, իբրեւ մի զարհուրելի յիշատակագիր որոշ պաշտօնական չըթանից: Այս գեղեցիկ կոմէդիան, թուեւ էր թէ, գրաւելու է գոնէ ուսանող պատանեկութեան ստուար լինի, ինչպէս ուսանող մէջ, բայց իրար ենթադրութիւն: Ոստերը միշտ ծաւալն են նման: Ուսաց պատանեկութիւնը կորցնում է հանգստութիւնը, երբ տեսնում է յայտարարութիւն «Բէկիզոր» ներկայացման մասին: Հասակի հետ հարկաւոր է և դրացիներին ջանքով թելու ս. թարմութիւն: անշարժաստութիւնը ինքն ըստ ինքեան դեռ մի առեւտրութիւն չէ: Ծանր էր տեսնել, թէ ինչպէս «Բէկիզոր» գեղեցիկ պատրաստած ներկայացումը չէր գրաւել սպասած թուով հասարակութիւն:

Բազուի հասարակութեան անտարբերութիւնը դէպի թատրոնը ուղղակի ստանում է անպատուաբեր երեքոյթի թատրոնութիւն, որովհետեւ այս վերին աստիճանի պրոպագանդայի քաղաքականութեան զուարթութեան ուրիշ միջոց չը կայ, բառիս բուն նշանակութեամբ: Եթէ ընթերցողին պարագոյն չը թուի, պատճառների մէջ մենք ոգով աղքատութեան և ճաշակի բացակայութեան կը միացնենք աւելի զօրեղ, աւելի հայկական և աւելի ընդհանուր պատճառ—այն է վատութիւնը, մեր ցեղին առանձնապէս յատուկ այդ խայտառակ արատը, որը մեր կենսային մէջ վկայ է դարձրել աշխարհը այնպիսի դրացիներին երկոյթներին, որոնց համաժամութեամբ անտարբերութիւնը դէպի թատրոնը հաղիւ թէ արժանի լինի նկատել անգամ: Այդ ժողովրդային է, որ կիսամեծ դրութեան մէջ է պահում բոլոր հանրագումար գործերը,—իսկական պատճառը այն աւելիութեան, որ զգում են օտարները դէպի մեզ: Եթէ մի բան մեղադրում չէ արդիւնում, մի ընդհանուր թատրոնութիւն կրող գործ հասարակութիւն չէ գրաւում, միշտ պիտի փնտռել նոյն պատճառը: Այդ կողմից մեղադրում ներկայիս արտասովոր բարորութիւնը ոչ մի նշանակութիւն չունի, դեռ աւելին կարելի է ասել: Ներկայիս բարորութեան հետ հայելու աւելի է ժլատանում, նա միշտ մնում է կոպէկի վրա դողալով, մանաւանդ երբ ծախսը առօրեայ հայրենիքից և հաճութից դուրս է: Կան զգալի ինով հայեր, որոնց տասներորդ սերունդը պայտօված է, բայց մինչև օրս մէկն արդեօք դանդիկ չէ դրանցից, որ այնքան արիւթիւն է սիրտ ունենար (չենք մտում հասկացողութիւն, հայերը այդ կողմից կարող են մինչև անգամ

և թէ իր անային պէտքերի համար: Ի նկատի առնելով այդ բոլորը, շատ ցանկալի կը լինէր որ մեր ինտելիգենտ հասարակութիւնը օգնութեան հասնէր ժողովրդին, պատուաստելով մեր մէջ ծառայողութեան այդ ձեւը, կազմակերպելով ծառայողութեան հանդէսներ:

Հարկւորում ենք մեր կրթված անտառապետներին և գիւղատնտեսներին ուղարկութիւնը, որոնք կարող են օգտակար նախաձեռնող հանդիսանալ այդ գործում, թէ հրատարակելով տեղական լեզուներով հանրամատչելի բրոշյւրներ՝ ծառատնութեան և անտառապետութեան մասին, թէ կազմակերպելով նոյնանման ծառատնութեան հանդէսներ: Մեր երկրի բարենպաստ կլիմայում կարիք չի լինի երկար սպասելու գործը զբաղ աշխատանքների արդիւնքին:

Մօտ տաս տարի սրանից առաջ, Սուբմալուի դաւառում, տեղական գաւառապետ Շ. Փիրումեանը Իզդիբիցի գէպի Սրեան տանող խնդու մի փոքր տարածութեան վրա տնկել էր փոքրիկ ծառեր. և այժմ արդէն Իզդիբի մտնելիս դուք տեսնում էք ծառապարտի երկու կողմին ստուերախիտ ծառուղիներ, որոնք զովացնելով օդը, կարծես հրաւիրում են ձեզ անաւայտ արեգակից պատսպարով իրանց ստուերում. և դուք ակամայից մեծ երախտիքով իջնում էք նրան, որի ջանքերով ստեղծված են այդ ծառուղիները:

Բայց անտառների սակաւութիւնը Կովկասում, մեր գաւառական քաղաքները ևս այն աստիճան զուրկ են ըստականութիւնից, որ յաճախ չունեն ոչ մի հասարակական պարտէզ—ուր կարելի լինէր մաքուր օդ չնչել և պատսպարվել անաւայտ այրող արեգակի ճառագայթներից: Այդպիսի մի տխուր տեսարան է ներ-

ապատրուկին գործել և իրերմացութիւնը ըստեղծել) մի որ և է լուրջ գործ կատարելու: Նոյն չարին են մնացել, փոխելով միայն զգեստը և մայրենի լեզուն, երկուսն էլ միատեսակ ճշտութեամբ: Այս տեսակ միջնորդում լուրջ, հանրագումար գործերի, մինչև իսկ արտեստի աշխուրթին սպասելու համար, պէտք է միամիտ լինել: Ամեն մի գեղեցիկ գործ մեղադրում մահացու պայմանների մէջ է գտնվում չը-նորհիւ մի և նոյն պատճառի. միւս բոլոր բացատրութիւնները փարսեցնութիւններ են իրական պատճառը ծածկելու համար: Նոյն պատճառից է միայն տուժում թատրոնը մեղադրում. խնայում են, —ասա բացատրութիւնը:

Թողնենք այդ. չափազանց մեծ վերք չօգտինք, որ կարելի լինի անհարկներով բաւականաւոր, դառնանք մեր համեստ խնդրին: «Բէկիզոր» ներկայացումը կատարվում էր կիսով չափ դատարկ թատրոնում: «Բէկիզոր» նմանապէս գեղեցիկ անսաւաբով անցաւ. հմուտ դերասանի ընթերցողութիւնը տալիս է արդէն իր արդիւնքը և իւրաքանչիւր ներկայացում ապացուցանում է, որ ոչ. Պետրոսեան միանգամայն ձեռնհաս է իր գործում:

Գլխաւոր դերը կատարում էր պ. Արարեսեան. դերասանը աշուղ Նիւստախով էր. տիպի նկարագրութեան մէջ ցոյց տուց հասկացողութեան ներուժին և մեծ հմտութեամբ պահպանում էր խաղի մէջ շտապը և չափը, և այդ այնպիսի դերում, որ շատ հեշտ կարող էր կարեւորագործի փոխել: Զիշկ էր ըմբռնել դերասանը Նիւստախովի այն դիմը, որ նա ստախոս է ոչ թէ խաբարու կամ մի որ և իցէ չա-հագրտական նպատակով, այլ ինչպէս սիրող, որը ինքը իր ստախոսութիւնից օգնութիւն է և մինչև իսկ ինքնախաբերութեան է հանում: Փաղաքացիական Սկզբնական-Դժուարանովս դերում պ. Պետրոսեան, առաջին գործողութեան մէջ, հողեկան անհանգստութեան նկարագրութիւնները չափազանցութեան հասցրեց մանաւանդ նրա արտաքին արտայայտութեան մէջ. արդէն շատ դէս ու գէն էր ընկում: Զը պէտք է մտա-նանք, որ Սկզբնական-Դժուարանովսին ինչ զայլ է և առաջին անգամ, որ դեմ յանդիման է կանգնում վտանգի առաջ: Բայց յետոյ դերասանը բոլորովին տիրապետեց իր դերը և այնպէս լաւ կատարեց, որ աշուղ կարող էր համարվել նոյն իսկ ուսու բեմի վրա, մանաւանդ գեղեցիկ էր նրա խաղը վերջին գործողութեան ընթացքում: Այն ծայրայեղ հակառակ հոգեկան դրութիւնները, որոնց մէջ ընկնում է հին, փորձված, մի կողմից սաստիկ վախեցած, միւս կողմից սանձարձակ բռնակալ աստիճանաւորը, շատ կենդանի և արվարձական կերպով արտայայտվեցին պ. Պետրոսեանի խաղի մէջ:

Պ. Արարեսեան Փոքրիկ դերում նոյն առաջնակարգ աշխուրթինը ունեցաւ, ինչ որ անցեալ տարին Նա հայերէն լեզուով ներկայացրեց իրական ուսու տիպ: Տիկիններ Փառանքեմ և

Կայանցում Եռչին: Այնտեղ ամառվայ տաք օրին դուք գրոհներու ոչ մի տեղ չունէք, չը կայ հասարակական այգի, բայց բուսականութիւնից զուրկ քաղաքային մի բուլվարից: Մինչդեռ ծառատնութեան հանդէսների միջոցով, այդ անայի բուլվարը շուտով կը կերպարանափոխվել և կը դառնար գեղեցիկ զբօսավայր:

Մեր մի ընտիր քաղաքներում ընդունված է տեսել մայիսի 1-ը. ինչու այդ տօնը չը յարժա-րեցնել և չը փոխադրել ծառատնութեան հանդէսով: Ցանկանք, որ մեզ ծով ևս աշխատանքի ձգի ծառատնութեան այդ վերին աստիճանի համակ-րելի և օգտակար սովորութիւնը:

Պետերբուրգ.

Սօֆիա Դանիէլեղեան

Բ Ա Ղ Դ Ի Ե Տ Ե Ի Ի 8
(Ե. Կորնոզից)

Երկար ժամանակ ես հետաքննում էի իմ առջև սլացող անընթացիկ, բայց չընաղ պատկերին: Երբ վերջապէս հասայ նրան ու նայեցի նրա երեսին, տեսայ, որ նրա դէմքը փայլում է և ինքը նայում է ինձ վրա ուրախ ժպտով: Սա տա-հաճեցի դէպի նրան ձեռքերս, նայեցի նրա աչ-քերին և չնչեցի:

—Ասա ինձ, ո՞վ ես դու:

—Սա պատասխանեց.

—Մարդիկ ինձ անուանում են «Բաւականութիւն», իսկ քեզ համար ես ուրիշ անուն ունեմ:

—Այն ժամանակ ես հարցրի.

—Անգին, ասա ինձ, ինչ է քո անունը ինձ համար:

—Սա հրաշալի տեսիլը պատասխանեց.

—Քեզ համար ես «Մեղք» եմ:

Սա տխրութեամբ նայեցի տեսիլքի աչքերին,

Մերեքան, առաջինը քաղաքապետի կնոջ, երկրորդը դատար գերում շատ աշուղ էին և զգալի կոմիք մտքեցին իրանց խաղի մէջ, չը կորցնելով չափը: Համարեա քիչ է ներկայացում պատահում, որ չը մասնակցեն բեմի այս անխոյճ աշխատանքները: Պ. Արարեսեան վատ չէր Բօք-չինսկու դերում: Պ. Մելիք Յովսէփեանը կատարում էր Բօքչինսկու դերը: Գերասեանը քանի սկսել է աղափուլ կեղծ ձեւերից, ընդունակութեան նշաններ է ցոյց տալիս: Պ. Ստեփանեանը պատասխանի դերը գոհացուցիչ կերպով կատարեց: Ընդհանրապէս կոմիքային ներկայացումը լաւ ապացուցութիւն թողեց: Մնացած խաղա-ցողները ոչ ոք իր դերը չը փչացրեց:

Թ. Սաղաթէլեան

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Նոյեմբերի 3-ին Հոկտեմբերի 13-ին վերջացան Մոսկվայի հասարակական բժշկական ճիւղի պետական ընդուն-թիւնները և բժշկական դիպլոմի արժանացան 250 հոգի, որոնցից 13 հոգի սովորել էին արտասահմանում և ունէին արտասահմանի համա-լսարանների բժշկական դիպլոմ: Նորաստեղծ-րից այդ 13 հոգին կին-բժիշկ էին, որոնց թուով կային և 2 (15, 4%) հայուհի: Երկու Մարգարիտ Օսանեան (ծնած օր. Մելիք-Բեղլարեան), Գանգալի գաւառի Կարաչինար գիւղից և օր. Յոյս (Ելպիս) Քալանթարեան, Աստրախանից: Մնացած 237 աւարտողներից 7 հոգի (2, 5%) հայ երիտասարդներ էին. Ամբարջանեան Գրիգոր, Արտէմեան Ալեքսանդր, Աստուածատրեան Մովսէս, Միքայել Ալեքսանդր, Միխայիլեան Արամ, Տատեան Պէտրոս և Կաս-Մուրադեան Գա-լուստ:

Այս առաջին դէպքը չէ, երբ հայ կինը ուղք է դնում բարձրագոյն ուսումնարանի չէմքը և բաց է անում հայուհու համար գործելու մի նոր ասպարէզ, բայց ներկայ տառապանքներ այդ գործում ամենահաջողուն է եղել: Զենք կան-նում կանգ առնել այն հարցի վրա, թէ հայ ըն-տանեկան կանանց համար ինչպե՞ս առաջադիմող կը հանդիսանայ հայուհու համալսարանական ուսումը—գոտ շատ պարզ է և հասկանալի, կը ցանկանք միայն, որ օրինակները ոչ ուրիշ և խորտախոյճ դառնան ժիւնների համար ու աւելի ամբարշտն շատերի մէջ սէրը և ձգտումը դէ-պի բարձրագոյն մասուր և բարոյական կրթու-թիւնը:

Ով ծանօթ է Կովկասի հետ, պէտք է զիտե-նայ թէ բժշկական օգնութեան ինչ մեծ կարիք է զգացվում այստեղ: Զը կայ մի անկիւն, որ վերջին տարիները տրորւնջ յայտնաւոր լին-նի բժիշկներին պակասութեան առիթով: Թուր-նեան, ի հարկէ, նահանգական քաղաքների վե-րաբերմամբ չէ, այլ գաւառական քաղաքների և մանաւանդ գիւղերի: Դժբախտաբար, արդի

բայց թողեցի նրա ձեռքը, շուտ եկայ և շարունակեցի ճանապարհս:

Եռետով իմ աչքին երևաց մի նոր հրաշալի պատկեր: Երկար ժամանակ ես հետաքննեցի նը-րան և երբ վերջապէս հասայ, տեսայ զարմա-նալի գեղեցիկութեամբ մի լուսափայլ երես:

—Ասա ինձ, ո՞վ ես դու:

—Սա պատասխանեց.

—Մարդիկ ինձ անուանում են «Մեղք», բայց քեզ համար իմ անունն ուրիշ է: Հազարից մէ-կին է աշուղված տեսնել ինձ և այդ ընտրելով պէտք է ամուր կերպով ըռնէ ինձ, որով-հետեւ ես մարդու կենցաղում միայն մի անգամ եմ երևում:

Ասա ինձ, ես երկար ժամանակ չը մնացի «Մեղք» հետ և յետոյ հարցրի.

—Ասա ինձ, ինչ է քո անունը ինձ համար:

Այն ժամանակ «Մեղք» նայեց ինձ իր փայ-լուն աչքերով և ասաց.

—Քեզ համար ես «Մեղք» եմ:

Լսելով այս ի սքեքը, ես սեւեռեցի հրաժարա-կան հայեցքս տեսիլի վրա, բայց թողեցի «Մե-րոյ» ձեռքը և անցայ:

Պատասխան, որ մի անգամ մի ցուրտ և խաւար տեղ ես տեսայ մի ուրիշ տեսիլ: Նա չէր փայ-լում ինձանից, իսկ երբ ես կանչեցի նրան, նա ժտեցաւ և կանգնեց իմ առաջ:

Նրա դէմքը արտայայտում էր հանգստութիւն և խաղաղութիւն և երկրի ու երկրի մոխրա-գոյն փոփի վրա հրաշալի էր երևում:

Սա հարցրի նրանից.

—Ասա ինձ, ո՞վ ես դու:

—Սա «Մահ» եմ,—պատասխանեց նա,—բայց քեզ համար, կամ աւելի ճիշդն ասած՝ նրանց համար, ով ինքն է կանչում ինձ, ես ուրիշ ա-

բերտասարդութիւնը շատ քիչ է գրադվում գիւ-ղական կենցաղով, ուստի չէ կարող ինչպէս հարկն է ըմբռնել այդ կարիքի խորութիւնը: Ցանկալի էր, ի հարկէ, որ նորաստու-նեքը անմիջապէս օգնութեան գնային այն-տեղ, ուր կարիքը մեծ է, այն ինչ մեր նորաստու երիտասարդները մեծ տոկոսը առ-հասարակ կամ մնում է մեծ քաղաքներում ու-սումնասիրելու մի որ և իցէ մասնագիտութիւն, կամ ձգտում է հաստատվել նահանգական քա-ղաքներում, խոյս տալով գաւառից: Մենք դեմ չնեք կատարելագործվելուն, միայն թէ, դժբա-ղաբար, ուսումնասիրելով մի որ և իցէ մաս-նագիտութիւն, բժիշկը, պարզ է, որ եթէ հայ-րենիք էլ վերագրաւոր, պէտք է իր մասնա-գիտութիւնով պարապէ մեծ քաղաքներում: Սե-հականալի է ինչու. ոչ զիւղը իր աղքատու-թիւնով կարիք ունի ամենագէտների, և ոչ այս վերջինները իրանց մասնագիտութիւնով գիւղը կարող են գնալ, բայց որ գիւղը չէ կարող բա-ւականութիւն տալ նրանց գիտութեանը: Ուստի աւելի նպատակաւոր մարմար կը լինէր կատարելա-գործվելու համար ընտրել այնպիսի հիւանդա-նոցներ, ուր կարելի է բժշկական բազմակող-մանի պարզ ձեռք բերել և վերագրաւորով հայրենիք, գնալ այնտեղ, ուր աւելի բժիշկների մեծ կարիք կայ:

Նկատենք ի դէպ, որ եթէ շատերը անմիջա-պէս չեն համարձակվում նուրբիլ ինքնուրոյն գոր-ծունէութեան, դրա պատճառը, իբր թէ, այն է, որ չեն կարողանում համալսարանում գիտու-թեան բաւարար պաշար ձեռք բերել: Այդ հիմ-քը մասամբ ճիշդ է. բժշկական գիտութիւնը այնքան լայն է և դժուար, այնքան մտաւոր ոյժ է պահանջում ուսանողից, որ այս վերջինը յաճախ դժուարանում է ուսման ընթացքի ժա-մանակ միշտ լարված պահել իր մտաւոր ըն-դունակութիւնները: Բայց միւս կողմից պէտք է չնշտել և այն հանգամանքի վրա, որ գործին լուրջ վերաբերվելը և ժամանակի թանկ գնա-հատելը ու արդիւնաւէտ գործարարը միշտ կա-րող է բաւականութիւն տալ ուսանողի ցանկու-թեանը: Դեռ քեզ բերել բաւարար գիտութիւն: Մեր կարծիքով ոչ մի ամօթ և անպա-տուաբեր բան չէ, եթէ երբեք և չորրորդ կուրսի ուսանողները ամառվայ արձակուրդնե-րին Ֆէյդլիքի պաշտօնով և կամ առանց մի որ և է պաշտօնի իրանց ազատ ժամերը անց-կացնել ինչ գնալական հիւանդանոցներում: Այսանդ նրանք աւելի շատ միջոց կունենային վարժ-վելու, որովհետեւ կը զգային իրանց աւելի ազատ, այն ինչ համալսարանում այդ բանը դժուա-րացնում է ուսանողների ստուար քանակու-թիւնը, և երկրորդ՝ հիւանդանոցում նրանք ձեռք կը բերեն բժշկական այն վարժութիւնը, որը չէ կարող տալ համալսարանի լսարանը:

Ամփոփելով խօսքերս, մենք կը ցանկանա-վինք, որ նորաստուները չը մոռանային իրանց բարոյական պատասխանութիւնը՝ օգնութեան

նրան ունեն:

Այն ժամանակ ես ասացի.

—Բո մէջ ես հանգստութիւն կը գտնեմ: «Բաւականութիւն» և «Մեղք» ինձ համար չէին, նրանք երկուսն էլ մերժեցին ինձ... ինչ է մնում այժմ ինձ, բայց մահից:

Ես մտեցայ «Մահին» և թիչ էր մնացել նետ-վէի նրա գրկը, երբ լիչեցի նրա միւս անուան մասին և խորեցի յայտնել:

Ես «Մահ» ասաց.

—Քեզ և այն բոլոր մարդկանց համար, ով ինքն է հրաւիրում ինձ՝ ես «Մեղք» եմ:

Ասա թէ ինչու ես այս անգամ էլ չուեմ եկայ և տխուր սրտով շարունակեցի ճանապարհս: Եր-կար ժամանակից յետոյ այնպէս պատահեց, որ մէկը ետեիցս մտեցաւ ինձ և առանց խօսելու բռնեց ձեռքս:

Ես ասացի.

—Ո՞վ ես դու և ինչ ես ուղղւում ինձանից: Միթէ դու էլ ես պատկանում այն ընտանիքին, որին պատկանում են միւսները: Միթէ դու էլ ես «Մեղք»:

Այս ասելով ես նայեցի տեսիլքի երեսին: Նրա դէմքը սառն էր և խիտ:

Ես տեսիլը պատասխանեց.

—Մէկը ինձ անուանում է «Աշխատութիւն», միւսներն ինձ ուրիշ անուն են տալիս, բայց ես ամբողջ մարդկութեանը միատեսակ եմ վերա-բերվում և բոլորին նուրբում եմ միևնոյն բանը:

Այդ օրից ես այլ ևս չը գործուրեցի «Աշխա-տութիւնից» և չէի հարցնում նրա միւս անունը, որովհետեւ գիտէի, որ նրա միւս անունը «Հան-գստութիւն» և «Քաղաքացիութիւն» է:

Պ. Թումանյան

Типографія Грузинск. Т.—ва Большая Ванская ул., №27.